

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ: СОЦИОЛОГИЈА
СТУДИЈСКИ ПРОГРАМ: ВАСПИТАЧИ-ПРВА ГОДИНА
ВЕЖБЕ ПО РАСПОРЕДУ: ПОНЕДЕЉАК, 03.05.2020.
САРАДНИК У НАСТАВИ: МАС Невена Настић

39. ПОЈАМ КУЛТУРЕ И ЊЕНА УЛОГА У ДРУШТВУ

Култура (лат. Cultus – обрађивање, гајење, неговање) је све оно што људи стварају као посебна бића.

Култура раздваја људе од других живих врста, јер се они културом одвајају од биолошки детерминисаних нагона и уче вештине, знања и прихваћене начине понашања у одређеном друштву.

Посредством културе људи осмишљено делују, уређују своје односе и организују свој живот.

Постоји више од 160. дефиниција културе у којима је запажено 257 различитих елемената (А. Кребер и К. Клахон).

Зато се често прибегава класификацијама и типологизацијама у одређењу суштине културе и оне се најчешће свде на две врсте: једна која полази од глобалног приступа култури и друга од основног садржаја културе.

Према првој типологији истичу се: 1) филозофско - антрополошки приступ у којем се култура одређује у односу на човека; 2) социолошки приступ у којем се култура разликује од друштва, и 3) психолошки приступ у којем се култура одређује према појединцу и његовој мотивацији.

Према другој типологији, сматра се да се све дефиниције културе могу разврстати на: 1) позитивистичке, које описно и чињенички износе садржај културе; 2) метафизичке, које културу схватају као ентитет за себе; 3) нормативистичке, које помоћу правила одређују културу; 3) културалистичке, које културу тумаче као затворен систем; и 4) натуралистичке, које културу изводе из људске природе.

У готово свим одређењима културе, нарочито антрополошким и социолошким, може се уочити да се прави разлика између оног што је природа и оног што је резултат људског активизма.

"Култура је скуп материјалних и духовних вредности (процеса, промена и творевина) које су настале као последица материјалне и духовне интервенције човека у природи, друштву и мишљењу" (Милош Илић).

Култура једног друштва обухвата нематеријалне аспекте (веровања, идеје и вредности), које чине садржај једне културе; и материјалне аспекте (објекте, симболе или технологију), кроз које се садржај културе изражава.

Улога културе у друштву може се најизразитије сагледати кроз процесе идентитета, социјализације и институционализације друштва, што су у суштини и основне функције културе.

Идентитет је израз настојања да се друштво и појединци одреде, односно како људи разумеју себе и шта је за њих значајно. У социологији се најчешће говори о друштвеном идентитету, а у психологији о личном (персоналном) идентитету.

Друштвени идентитет се заснива на свести о сазнању неких заједничких карактеристика припадника једне групе (језик, раса, религија, етнос, класа, нација, територија итд).

У процесу социјализације култура остварује своју друштвену улогу на тај начин што помоћу ње деца и други нови чланови друштва стичу знања о начину живота у свом друштву, оспособљавају се за самостални живот, развијају себе и своје могућности, прилагођавају се околностима и другим људима, усвајају културне обрасце и кроз друштвену интеракцију обликују своје, али и друштвено понашање.

Институционализација друштва је процес успостављања и функционисања друштвених институција као устаљени систем деловања. Друштво чини мноштво институција које се успостављају ради вршења неке делатности, задовољавања одређених потреба и постизања разноврсних циљева.

Култура је присутна у неком свом виду у сваком облику репродукције друштвеног живота - од материјалне производње, преко васпитања, образовања, науке, политике, упражњавања верских обреда, стварања уметничких дела до начина становања и одевања. Не постоје јединствени културни обрасци који би важили за сва друштва и све епохе.

Постоји само културна разноврсност која се огледа у културним веровањима различитих култура и прихватљиви обрасци понашања који се разликују од културе до културе и често су у великој супротности с оним што се у неким друштвима сматра за нормално.

Међутим у савременој, нарочито масовној, култури кроз процесе универзализације, акултурације и глобализације све више долази до уједначавања културних вредности и садржаја, али још увек нису угрожене аутентичне културе нити је културна разноврсност доведена у питање.

40. ТРАДИЦИОНАЛНА КУЛТУРА

Овај тип културе најчешће асоцира на традиционално друштво, које је засновано на примитивној технологији и привреди, где је писменост на ниском ступњу а установе су релативно неиздиференциране и најчешће се заснивају на сродничкој структури, преовлађују архаични обрасци културе (мит, религија, фолклор, обичаји, морал и тд) у којима је изражена улога религијских симбола и снажно осећање колективне солидарности.

Традиционална култура је настала у сеоским локалним заједницама и носи традиционална обележја са елементима непосредности и индивидуалног стваралаштва. Она се односи на устаљена понашања која се понављају и обнављају путем специфичних норми, тако да је присутна и у савременој култури у свим облицима друштвеног живота - од материјалне производње, уметничког стваралаштва, религије, образовања, науке, политике до породичног живота.

Најважнији облици традиционалне културе су: навика, обичај и традиционални морал.

-Навика је устаљен начин понашања који може имати друштвену и личну димензију, јер има друштвених и личних навика. Њих стварају појединци, али се неке

навике друштвеном интеракцијом преносе на друге појединце, прихватају се и постају колективна понашања. Навике одговарају људима, јер их оне чине сигурнијим и захтевају најмање енергије и ризика. У томе лежи њихова снага и опстајање у култури.

-Обичај је устаљени и стереотипни облик понашања који је повезан са оним делатностима које у одређеној заједници имају практичан значај. Као и навике обичаји су друштвене конвенције које се постижу ради задовољавања потребе за заједничким животом. Од навике се разликује по томе што је то облик изразито колективног понашања и има већи степен обавезности од навике, јер се непоштовање обичаја санкционише, а санкције могу бити од благих, какве су подсмех и презир, до тешких - смртна казна.

-Традиционални морал (лат. *mos*, *moralis* - скуп обичаја, добрих обичаја који омогућају повољан и складан опстанак и развитак друштва) је такође важно обележје за традиционалну културу.

Морал је двоструке природе, јер представља истовремено друштвену вредност и правило понашања.

Морал се ствара спонтано, али није потребно да се једно понашање уобичаји и да дуго траје, јер се морал временом мења, у односу на друге облике свести, па је различит у различитим историјским раздобљима, код различитих племена, народа, слојева, а често и неке професије имају свој посебан морал (лекарска етика, морални хабитус васпитача), при чему се и од политике захтева да буде морална.

Морал садржи одређене обичаје, прописе, правила, забране, захтеве, идеале и друге регулативе; које се намећу појединцима или одређеним друштвеним групама својом обавезношћу за одређени начин живота, понашања, деловања и вредновања.

У питању је избор између доброг и лошег, поштеног и непоштеног, људског и нељудског; и сл., тако да се морал јавља као пропис који налаже вршење првога, а забрањује чињење другог. Тај пропис се назива морални кодекс и он је образац обавезујућег понашања за појединце.

Морал је повезан са другим творевинама и вредностима културе, нарочито са религијом и обичајима.

Друштвена улога морала је у томе што он доприноси друштвеној интеграцији и изражава најдубљу људску потребу да човек са другим човеком буде хуман и једнак. То је основа потпуне идентификације људске природе са људском заједницом, јер како К. Л. Строс истиче, људска заједница се одваја од животињске тек када почиње да разликује човечно од нечовечног.

41. ЕЛИТНА КУЛТУРА

Овај тип културе развијен је у просветитељској филозофији и њега одређују, пре свега, хуманистички и етичко-естетички идеали. Овде се култура, углавном, своди на духовну културу и уметничко стваралаштво који су резервисани само за одабране - елиту.

Таква култура је вид естетичког савршенства, духовно подручје и привилегија моћника.

Према овој концепцији култура се схвата као област лепог, префињеног и узвишеног; подручје идеала и племенитих осећања.

Ова култура се отелотворује у филозофским, књижевним и уметничким делима.

Дела елитне културе

-Дела културе се повезују са производима специфичних човекових вештина, као што су интелигенција, дух, обдареност, таленат итд. Ове способности се сматрају супериорним и цењеним.

-Вредност културе се огледа у несврховитости и бесплатности.

-Дела културе су трајна и њихово коришћење траје дуго након њиховог настанка и тако творевине културе постају наслеђе и културна баштина.

-Производи такве културе су у непосредној вези са владајућом елитом, било да стваралац потиче из њеног миљеа или га она материјално и финансијски помаже.

Елитна култура је резервисана само за образовану елиту, док су остали људи из ње искључени и представљају "масу коју треба васпитавати и образовати".

Култура се своди на усавршавање људског духа, на историјско усавршавање човечанства које своје изворе налази у образовању и просвећивању.

Дакле, елитна култура се односи, пре свега, на духовну страну друштвеног живота и само на вредности европске културе.

У стварању овог типа културе или оваковог разумевања културе значајно су допринели и универзитети, под утицајем просветитељске филозофије, као и културна политика државе која културу редукује на потрошњу културних добара и схвата је као друштвену потрошњу.

Просветитељска концепција културе представљала је и обрасце мишљења што их је владајућа елита давала о себи и за себе.

42. Масовна култура

Она је култура производ савременог друштва, чије су основне карактеристике индустријализација (типизација, стандардизација и масовна серијска производња према одређеним клишеима), масовна потрошња, урбанизација насеља, бирократизација друштвеног живота и распрострањеност масовних комуникација, повећање количине и промена начина коришћења слободног времена. У том миљеу и дела културе попримају обележја масовне производње и масовне потрошње, а нарочито утилитарни и тржишни карактер.

Култура постаје све више зависна од технологије, а технологија чини да култура буде упућена маси а не појединцу. На тај начин се се култура орјентисала на потрошаче као масовни аудиторијум. Масовна култура својим садржајима пропагира осредњост. Она је створила нов начин перцепције, образац мишљења, живљења и понашања. Масовна култура је преобликовала људске потребе. Прекретницу у развоју масовне културе учинили су нагло пресељење становништва у градове и развој средстава масовних комуникација.

Та култура руши границе између појединих друштвених слојева, укида баријере међу њима и у њој доминирају кич и шунд као израз осредњости и подилажењу новим укусима.

Развој масовне културе значајно су омогућила средства масовних комуникација као техничка основа за њено распрострањење (штампа, радио, телевизија, видео, музички уређаји, касете, електронске мреже - компјутерске, кабловске, сателитске итд).

Основне карактеристике масовне културе:

-тежња ка смањењу социјалних и културних разлика између појединих друштвених група и појединаца, ка уједначавању различитих културних нивоа;

-тражење и привлачење све већег броја људи – масовне публике (концерти, спектакли, разне приредбе);

-непрестано повећање степена интернационализације и космополитског карактера културних вредности;

-појачана комерцијализација културних вредности и творевина (тиражи новина, носача звука, број гледалаца, зарађени новац);

-све изразитији репродуктивни карактер и све мањи продуктивни карактер културе масовног друштва.

Као позитивно својство масовне културе, нарочито се види у томе што она приближава културу свим друштвеним слојевима и смањује културне разлике између њих, а као негативно, што снижава културне стандарде.